

Joseph Hansen

Burnhams *Direktörernas revolution*

Bokrecension ur *Fourth International*, vol 2, nr 5, juni 1941, s 157-159.

Översättning: Göran Källqvist.

Våra läsare minns nog att James Burnham var ideologisk ledare för en fraktion som i april 1940 bröt med den trotskistiska rörelsen. Burnham och hans fraktion medgav att de bröt med Socialist Workers Party på grund av att de inte längre kunde underkasta sig disciplinen i en organisation som stod för ett försvar av Sovjetunionen.

Det var en nog så grundläggande fråga. Men fraktionen som leddes av Burnham och Max Shachtman skiljde sig inte från oss bara i frågan om Sovjetunionen, utan i alla den revolutionära rörelsens grundläggande frågor. Det var, som Trotskij framställde det, en småborgerlig tendens som drevs av en djupgående social impuls att bryta med det proletära partiet.

Burnham hade knappt lett sin fraktion ur den trotskistiska rörelsen förrän han övergav alla anspråk på att höra till den proletära rörelsen. Inom några veckor lämnade han det ”arbetarparti” som han hade bildat med Shachtman. I sitt avskedsbrev (som publicerades i *Fourth International*,* men av en händelse inte av ”Arbetarpartiet [Workers Party]”!) underströk han det faktum att han sedan länge hade försvarat de teorier som motiverade att han övergav den marxistiska rörelsen. Alltså var det hans teorier under den period då han övertalade sin fraktion att bryta med Socialist Workers Party.

Den teori som han bar omkring i sin portfölj när han inledde sin kamp mot Fjärde internationalen, har Burnham nu utvidgat till en bok.¹ Burnham skulle knappast ha anständigheten att säga det, men hans teori är just den teori som Trotskij sa skulle bli Burnham-Shachtmans fraktions teori om den utvecklade sina teorier till sin logiska slutsats: att förneka att socialismen är möjlig.

Det är en del av Shachtmans förräderi mot marxismen att han inte hjälpte till att röka ut Burnham och hans teori om ”direktörer”, utan istället anslöt sig till Burnham och ledde ett antal unga kamrater bort från bolsjevismen, bara för att direkt efteråt bli övergivna av Burnham. Men även om Burnham lämnade ”Workers Party” så satte han sin prägel på det: dess Sovjetfientliga inriktning, dess fientlighet mot leninistiska organisationsmetoder, dess småborgerliga motvilja mot vårt proletära militärprogram etc., etc. Shachtmans och MacDonalds nuvarande artiklar, där de hävdar att en ny ”byråkratisk klass” har tagit makten i Sovjetunionen, och MacDonalds artiklar där han hävdar att det inte längre existerar någon kapitalism i Tyskland, är bara varianter på Burnhams åsikter, vilket läromästaren själv medger i sin vänskapliga polemik mot sina elever i bokens avslutande kapitel.

Burnhams ”alternativ” till socialismen

Som Trotskij förutspådde har denna småborgerliga snobb snabbt fullbordat sin utveckling till rabiat fiende till marxismen. Den tes som Burnham sprider är att man ”inte kan genomföra eller ens närma sig socialismen under nuvarande historiska skede”. Hans alternativ till socialismen är ”administratörernas” samhälle. Grunddragen till Burnhams alternativ lånar han – utan att ange källan – från Bruno R, en italienare som utvecklade teorin att kapitalismen var ett nytt sorts utsugande samhälle. (Bruno R, *La Bureaucratisation du Monde*, Paris 1939.)

* [Letter of Resignation from the Workers Party](#). Svensk översättning i appendix till Trotskij's [Till marxismens försvar](#)

¹ James Burnham, [Direktörernas revolution](#).

Bruno R grundar sin teori på en påstådd likhet mellan Sovjetunionen planekonomi, Italiens och Tysklands fascism och nazism, och USA:s New Deal. Burnham tar över denna tanke och kallar den ”det byråkratiske samhället” till skillnad från Bruno R, som kallade sitt samhälle ”byråkratisk kollektivism”. Kapitalisterna, säger Burnham, tenderar idag att exproprieras överallt. Men inte av arbetarna utan av ”administratörerna” – direktörer och ingenjörer.

Burnham likställer oktoberrevolutionen med stalinismen och den sistnämnda med fascism-nazism. Han kallar oktoberrevolutionen för det ”första stora plötsliga hoppet fram mot det byråkratiske samhället”, och anser att nazismen-fascismen bara är en mer gradvis utveckling i samma riktning.

För att komma fram till detta likställande tvingas Burnham förstås förtiga alla de fakta han en gång lärde sig om stalinismens natur och fascismens borgerliga karaktär.

Han gör stalinismen en tjänst

Det är sant att stalinismens brott verkligen har gynnat reaktionens mål. Hitler skulle aldrig ha kommit till makten utan den hjälp Stalin gav honom. Om det inte vore för stalinismen, så skulle världens arbetarklass aldrig ha drabbats av de senaste 25 årens katastrofala nederlag. Dessutom finns det ett samband mellan den imperialistiska reaktionen och stalinismens historiska ursprung och utveckling. När det kommer till kritan härrör både stalinismen och fascismen från kapitalismens förfall. Det är bandet mellan dem. Båda är dödliga fiender till arbetarklassen.

Men där upphör likheten. Medan den stalinistiska fraktionen har utvecklats på grundval av en proletär revolution i Sovjetunionen som har urartat, har fascism-nazism och alla den imperialistiska reaktionens besläktade fenomen utvecklats på basis av ett kapitalistiskt förfall och en kapitalistisk kontrarevolution. Trots alla likheter mellan den totalitära byråkrati som grundar sig på en urartad arbetarstat (stalinismen) och de totalitära byråkratier som grundar sig på monopolkapitalets styre (fascismen) så kan de inte överbrygga *klassklyftan* mellan dem.

Det Burnham egentligen gör är att utnyttja stalinismens brott som sitt främsta bevis på proletariatets oförmåga att upprätta ett socialistiskt samhälle. Men för att utnyttja stalinismens brott i detta syfte, måste han också tona ner brotten. Istället för brott mot den internationella arbetarklassen förvandlar Burnham dem till naturliga beståndsdelar under skapandet av ett ”byråkratiskt samhälle”. GPU:s mördarmaskin blir i Burnhams version en naturlig ”tygel” på massorna. Skenrättegångarna i Moskva chockade världen, men blir också en del av denna ”historiskt nödvändiga” process. Lyssna på professorn:

De stora offentliga processerna levererade så att säga det andra stadiets slutliga triumfsaluter, varefter massorna stod vederbörligen underordnade i den nya samhällsordningen, ... På sätt och vis var dessa massrensningar till stor del rent symboliska, propagandamässiga. (s 79)

Vad är komplotten i Moskva? ”En triumfsalut!” Vilken innebörd har massutrensningarna som ledde till en fruktansvärd dödssiffra på tiotusentals sovjetiska revolutionärer, arbetare och ungdomar? ”Till stor del rent symbolisk!” På så sätt ger han Stalins fruktansvärda brott och styggelser ett historiskt rättfärdigande: de är, om ni så vill, ”lösningar” på problem som ”historien” ställer.

Kampen mot stalinismen är en fråga om liv och död, både för de amerikanska arbetarna och arbetarna i hela världen. Liksom all annan kamp kräver den framförallt en riktig politik. Om det fortfarande finns personer i ”Workers Party” som på allvar vill fortsätta kampen mot stalinismen, låt dem då på allvar begrunda de logiska slutsatser som härrör ur deras tidigare ideologiska ledares ”teorier” och metoder.

Frågor där han är överens med Goebbels

Och nu kommer vi till de frågor där Burnham är överens med nazisternas ”antikapitalistiska” demagogi.

Att tro på Burnham är att tro på lögnen att nazisternas ”antikapitalism” redan har inneburit att kapitalisterna i Tyskland praktiskt taget har exproprierats. Vilka bevis ger han? ”En bedömning av en statistiker från New York nyligen”, skriver han, ”säger att blott fem procent av den tyska nationalinkomsten går till profiter och ränta.” Inte ens den mest ivriga förespråkare av ”hårda fakta” (empirism) skulle vara dum nog att grunda hela sin ”undersökning” på ett enda ”faktum” av den sort som professorn anför. Ändå ger han inte några fler exempel på faktiska data i detta sammanhang. (”Statistiken”, förklarar han, ”är hursomhelst inte tillförlitlig – och lyckas inte visa på den fulla innebörden.”)

Varför då bry sig om att åberopa en statistiker från New York och dessa ”blott fem procent”? Här invigs vi i det heligaste heliga i Burnhams metod. Om han talar om ”blott fem procent”, så är det för att omedelbart med sin egen auktoritet förkunna följande:

Av de tyska kapitalisternas fem procent lägger dessutom staten beslag på större delen som skatter och ”bidrag”. [Inte återfunnet i svenska översättningen – öa.]

Dessa ”blott fem procent” är typiska för hela Burnhams bok. Vi tänker oss att USA:s 60 familjer inte blir alltför oroad över ett sådant ”byråkratiskt samhälle” i sin egen hemisfär.

Daniel Guerin skrev boken *Fascism och storfinans*.² I december 1938 skrev MacDonald, som Burnham lät representera sina intressen i ”Workers Party”, ett förord till den engelska upplagan. Vid den tiden var inte MacDonald anhängare till Burnham.

Med hjälp av en detaljerad analys [hävdade han då] av en stor mängd fakta – jag känner inte till någon annan bok om fascismen som erbjuder en så systematisk genomgång av en sådan enorm mängd information – lyckas Guerin visa att fascismen verkligen står i tjänst hos storbourgeoisens härskare.*

Vad erbjuder Burnham för att vederlägga Guerins enorma mängd information och fakta? Ingenting.

Utöver de ovan nämnda ”fem procenten” presenterar Burnham följande sex ”förstahandsbevis” för att Tyskland inte längre är kapitalistiskt. Låt oss undersöka dem:

1. Tyskland ”borde ... ha blivit bankrutt för många år sedan” och ”valutan skulle ha brutit samman i vild inflation”. Följaktligen har de tyska kapitalisterna exproprierats eller står på randen till att bli exproprierade. Utifrån vilka politisk-ekonomiska lagar borde Tyskland ha varit ”bankrutt” och ”i vild inflation” för fem år sedan? Utifrån lagar som bara Burnham känner till, ty han berättar inte för oss vilka de är. Det vill säga: Burnham antyder bara att det finns sådana lagar för att dra slutsatsen, att i och med att dessa ”lagar” har överskridits så är den tyska ekonomin inte kapitalistisk.

2. Tysklands territoriella expansion har gått ”hastigt”. Följaktligen har de tyska kapitalisterna exproprierats eller står på randen till att bli exproprierade. Om vi följer Burnhams logik så har de japanska kapitalisterna, att döma av Japans territoriella expansion, i så fall utan tvivel exproprierats av ”administratörerna” under ledning av den gudomliga Mikado.⁷

3. Tysklands ”krigföring överträffade de klart kapitalistiska ländernas”. Följaktligen är Tyskland inte kapitalistiskt. Att döma av Mussolinis framgångsrika ”krigföring” har de italienska kapitalisterna helt säkert återerövrat all den egendom som hade ”exproprierats” av ”administratörerna” – under operationerna i Albanien, Libyen, Etiopien, etc.

² Daniel Guerin, [Fascism och storfinans](#) på marxistarkiv.se.

* Inte med i svenska upplagan – öa.

4. "Nazisttyskland besjälur miljontals människor med fanatisk lojalitet". Alltså är det en ny samhällsordning. Äntligen kan medlemmarna i "Workers Party" således förstå den fullständiga "samhällsrevolutionära" innebörden av fanatismen hos de miljontals anhängarna till påvens heliga stol, voodooism och annan rappakalja.

5. "Tysklands främsta politiska, militära och ekonomiska ledare var mycket yngre ... än Frankrikes och Englands ledande män." Alltså?

6. Avskaffandet av arbetslösheten "räcker ensamt som bevis för att Tyskland lämnat kapitalismen bakom sig och beträtt vägen till en ny samhällsform." USA:s 60 familjer informeras härmed om att de bör akta sig för att avskaffa arbetslösheten med hjälp av en krigsboom, värnplikt, tvångsarbete, koncentrationsläger, fängelse, etc., eftersom de då riskerar att drabbas av "expropriering". V.S.B.

7. "Slutligen har vi också den ryktbara nazistiska 'femte kolonnen'."

Eftersom han inte förklarar hur detta (7) bevisar hans tes, reserverar vi ytterligare kommentarer tills dess Burnham kallas som vittne inför Dieskommittén.

Sådana är alltså alla de "förhandsbevis" som Burnham för fram som "tillräckliga för att kullkasta åsikten, att Nazityskland företräder något slags kapitalism, och ... räcker till att visa, att landet tvärtom befinner sig på ett tidigt stadium i utvecklingen mot en ny samhällstyp." (s 87)

Likt en advokat med ett dåligt rättsfall har Burnham undvikit alla besvärande fakta. Det skulle vara underhållande, om än inte lärorikt, att ha honom (eller MacDonald från "Workers Party") i vittnesbåset och se honom försöka förklara – för att bara nämna en faktauppgift – den mycket detaljerade beskrivning av Hitlers arvtagare Görings ekonomiska operationer, som *Social Research* publicerade i maj 1941. Vi skulle vilja se någon hitta en tillstymmelse av det "byråkratiska samhället" i de stora företag som ägs av Göring, storkapitalisternas ledare i den nazistiska apparaten.

Hur Burnham tjänar imperialismen

Burnhams envisa hävdande att den tyska ekonomin inte är kapitalistisk glädjer utan tvekan nazisterna, vars "antikapitalistiska" demagogi är central för deras herravälde. Men nazisterna är inte de enda som förnekar Tysklands kapitalistiska karaktär. En del av de slugare propagandisterna för ett "krig för demokrati" – som Sidney Hook – hävdar också att Tyskland inte längre är kapitalistiskt.

När "demokratiska" krigshetsare som Hook gör denna karakterisering av Tyskland så uppnår de två saker: (1) Den hjälper till att vederlägga den marxistiska slutsatsen att det är ett krig mellan imperialistiska länder. Ty om Tyskland inte längre är kapitalistiskt och imperialistiskt, så kan inte den marxistiska tesen vara sann. (2) Den utesluter den marxistiska slutsatsen att fascismen är ett uttryck för en kapitalistisk samhällsordning i förfall som skulle kunna krossas av det tyska proletariet, i synnerhet om det får hjälp av arbetarna i motståndarländerna om de för en korrekt internationalistisk politik. Genom att ge nazismen karaktären av en "ny samhällsordning" med obestämd livslängd, så ger Hook "demokratiernas" kapitalistiska regeringar – och bara dem – i uppgift att krossa nazismen.

Således är föreställningen att Tyskland är "icke kapitalistiskt" både väldigt användbar för nazisterna och till nytta för de "demokratiska" imperialisterna. Liksom de sistnämnda får Burnhams teori honom att dra slutsatsen att Andra världskriget inte är något imperialistiskt krig. Burnham påstår, med ett språk som mycket väl kunde ha skrivits av Hook, att "1939 års krig" inte har något gemensamt med "1914 års krig", att det är en kamp mellan "två ideologier", etc. Inte att undra på att pressen i huvudstäderna har varit så respektfulla mot, ja faktiskt vänligt inställda till, Burnhams bok!

Vi kommer nu till Burnhams försök att bevisa att USA under New Deal går i riktning mot att storkapitalisterna exproprieras av de som hittills har tjänstgjort som deras ”administratörer”. Vägen till det ”byråkratiska samhället”, säger Burnham, visar sig genom det allt större åtskiljandet mellan att ”äga” och att ”kontrollera” kapitalet.

Det fenomen som han beskriver i dessa ordalag förstår marxister mycket väl. Detta fenomen är en del av den mekanism med vilken finanskapitalet dominerar det borgerliga samhället under den imperialistiska epoken. Det här hade Lenin att säga om detta:

Det är överhuvudtaget karakteristiskt för kapitalismen, att den skiljer innehavet av kapital från användningen av kapital i produktionen, penningkapitalet från industri- eller produktionskapitalet, rentieren, som lever blott på inkomster från penningkapitalet, från företagaren och alla, som omedelbart deltar i förfogandet över kapitalet. Imperialismen eller finanskapitalets herravälde är det kapitalismens högsta stadium, då detta avskiljande antar en väldig omfattning. Finanskapitalets övervikt gentemot kapitalets alla övriga former innebär rentierens och finansoligarkins herravälde, innebär att några få stater, som har finansiell ”makt”, avskiljer sig från de övriga.³

Burnham försöker inte ifrågasätta Lenins analys av den process då finanskapitalet blir dominerande. Istället grundar sig Burnham på Berle-Means’ *The Modern Corporation and Private Property* [Det moderna företaget och privategendomen], för att godtyckligt hävda att denna process innebär att storbourgeoisien exproprierats av ”administratörerna”. För att visa hur ”administratörerna” genomför sin ”kamp om makten” – citationstecknen är hans, det är bara en ”metafor” säger han – använder Burnham det amerikanska telefonbolaget AT&T som ett klassiskt exempel på hur företagsledningen kontrollerar. En ”kontrollgrupp” styr AT&T, de vanliga aktieägarna har mindre och mindre att säga till om. Gradvis fryser ”kontrollgruppen” ut aktieägarna från sitt ”ägande”. ”Administratörerna” är på god väg att exproprieras ”ägarna”. Detta kommer att hända i hela den amerikanska ekonomin.

Som vi har sagt undviker Burnham att vederlägga Lenins analys av den process som det egentligen handlar om: finanskapitalets makt. Men man behöver inte återropa Lenin. Även icke-revolutionära ekonomiska analytiker håller med Lenin om karaktären på denna process.

Lundbergs vederläggning av Burnham

I Appendix E i sin bok *America's 60 Families* [Amerikas 60 familjer], analyserar Ferdinand Lundberg precis de argument som Burnham och andra tar upp, och Lundberg har följande att säga:

Vad handlar, kort sagt, Berle-Means’ bok om, och kan den användas för att bevisa att storägare inte längre har något med industrin att göra? ... Bokens tes är helt enkelt att företagsledningens icke ägande kontroll över företagen håller på att utvidgas, att mängder av små aktieägare inte längre har något att säga om skötseln av ett företag.

Det som både Gannet (från New York Herald Tribune) och Clapper (från kedjan Scripps-Howard) naivt förbiser i den tendens som Berle-Means har beskrivit så fullödigt, är att en kontroll av företagen med hjälp av juridiska verktyg, och samtidigt utesluta små aktieägare från att få ett ord med i laget, inte utestänger de stora intressena. Det som har hänt är följande: storägarna kan inte utöva en så omfattande kontroll över så många företag som de vill med hjälp av endast ägande, och har i vissa fall övergivit ägandet som ett sätt att kontrollera ett företag och ersatt det med kontroll med hjälp av juridiska verktyg. Det rörliga kapital som de med hjälp av dessa metoder har kunnat återta, har sedan utnyttjats för att skaffa sig ägande i fler företag. Clapper och Gannet är uppenbarligen naiva nog att tro att de företag som kontrolleras med hjälp av juridiska verktyg leds av skickliga men okända personer som på något sätt har lyckats vrida omröstningsmakten ur de stora aktieägarnas händer. Men faktum är att de administratörer som står bakom de juridiska knepen i praktiskt taget samtliga fall har tillsatts av storägare.

³ Lenin, [Imperialismen som kapitalismens högsta stadium](#), på marxistarkiv.se, s 28-29.

Det sistnämnda är förvisso inte tesen i Berle och Means' bok. Deras arbete handlar främst om att analysera juridiska procedurer avseende kontroll av företagen. Men inte i någon del av boken hävdar de att en icke ägande företagsledning har norpat till sig något företag från storägarna. I nästan vartenda ett av de fall de återoppar vad gäller USA:s 200 största företag, är det storägare, de nuvarande eller de tidigare, som har makten.

Det är lätt att förvissa sig om dessa fakta genom att gå till sidan 116 i *The Modern Corporation and Private Property*. Där finns en tabell som visar, att av USA:s 200 största icke finansiella företag kontrolleras 21, eller 10,5%, av företagsledningen, och man tror att 44, eller 22%, kontrolleras av företagsledningen. Men det faktum att ett företag kontrolleras av företagsledningen, innebär inte att de stora familjer som har ärvt ägandet är utestängda. Denna kontroll med hjälp av juridiska verktyg inrättades just av dessa ägare, som nu leder företagen på ett billigare sätt. 95 företag, eller 47,5% av de 200 största företagen, kontrolleras, enligt Berle-Means, via majoritetsägande, medan 40 företag, eller 20%, kontrolleras med juridiska verktyg, gemensamt ägande eller med hjälp av andra, icke specificerade medel.

Att kontrollera företagen med dessa medel är bara en fas i finanskapitalets utveckling, och de nyaste metoderna gör det möjligt för storägare att utvidga sin kontroll över ett enormt område, som är löjligt mycket större än den mängd pengar som de faktiskt äger. (s 506)

I förbigående nämner Lundberg att Burnhams "klassiska exempel" AT&T i själva verket leds av J P Morgan & Co.

Kort sagt: det som i själva verket är en finansiell strategi, juridiskt lurendrejeri, "bara en fas i finanskapitalets utveckling", prackar Burnham på oss som varken mer eller mindre än en samhällsrevolution. På så sätt backar han upp illusionen att de 60 familjerna inte styr USA.

* * *

I ett ögonblick av klarsyn, på den tiden då Burnham nedlät sig att spela rollen av besökare i vår rörelse, skrev han tillsammans med Shachtman följande:

Stalinismens och imperialismens rutenhet kan idag bara ge näring åt maskar. I synnerhet är det omöjligt för intellektuella att undvika förfall, inte bara av sin mänskliga natur utan också av sina sinnen, om de under någon längre tid svär trohet åt dessa i lögnen allierade monster. (*Intellectuals in Retreat*, januari 1939.)

Här har vi ett exempel där en mask skrev sitt eget eftermäle.

Lästips

Trotskij, [Till marxismens försvar](#) (artiklar och brev som Trotskij skrev under debatten inom den amerikanska sektionen 1939-40 – innehåller även inlägg från Shachtman och Burnham)

J P Cannon, [Kampen för ett arbetarparti](#) (om debatten i SWP)